

7. Schrijvers in dienst van de staat, DDR 1949 – 1965.

LESMATERIAAL

LITERATUURGESCHIEDENIS VANAF 1945 TOT NU

Introductie

In dit werkblad staat de DDR in de jaren 1949-1965 centraal. In deze periode ontstond er onvrede bij de schrijvers. Hieruit ontstond de kunststroming socialistisch realisme en beweging Bitterfelder Weg. Je maakt kennis met deze bewegingen en met de verschillende meningen van auteurs in die tijd. Dit doe je aan de hand van teksten van Bertolt Brecht.

ORIËNTATIE

Lees voor het beantwoorden van de vragen de hoofdstukjes onder het kopje '[Schrijvers in dienst van de staat, DDR 1949-1965](#)' in het naslagwerk literatuur op de website van het Duitsland Instituut Amsterdam (DIA).

Voor meer informatie: op duitseliteratuur.nl vind je het volgende [filmpje](#) over de DDR-literatuur in een notendop (onder het kopje 'Isolement en Kritiek').

1. Twee historische gebeurtenissen in deze periode lokten bij schrijvers in de DDR kritiek uit op het communistische bewind. Welke twee gebeurtenissen waren dat? Beschrijf ze kort aan de hand van deze pagina's: [Naslagwerk Geschiedenis: 1953](#) en [Naslagwerk geschiedenis: Bouw van de Muur](#).
2. Wat was het doel van de Bitterfelder Weg? In hoeverre werd dit doel bereikt?
3. Bekijk [het volgende filmpje](#) op de website van het Haus der Geschichte. Het is een verslag van een bijeenkomst van de SED en schrijvers in 1963. Wat wordt daarin concreet gezegd over de taak van schrijvers in de maatschappij?

ACHTERGROND

Tijdens het Sovjetbewind ontstond een nieuwe kunststroming die in de DDR heel bekend werd: het socialistisch realisme. Deze stroming vond vertegenwoordiging in o. a. de schilderkunst en literatuur. Eén van de belangrijkste kenmerken van werken uit deze stroming was dat er een herkenbaar tafereel geschetst moest worden uit de *Alltag* van de SBZ-burgers. Het ging dus altijd wel om een arbeider, boer, partijlid of ingenieur. Vervolgens kreeg het subject een heldenstatus: De inzet voor de staat werd verheerlijkt. Hoewel de naam “Socialistisch realisme” waarheidsgetrouwe werken impliceert, was niets minder waar: De werkelijkheid werd veel meer geïdealiseerd.

1. Bekijk het schilderij hieronder. Beschrijf wat je ziet. Hoe kun je uit het tafereel afleiden dat het om socialistisch realisme gaat?

Andrej Mylnikov, "Op de vredige velden", olieverf op doek, 1950.

Kritiek op de Sovjet-machthebbers en het socialistisch realisme kwam vanuit verschillende hoeken. Zo beweerde Bertolt Brecht het volgende: „Unglücklich das Land, das Helden nötig hat!“

(Bron: https://www.gutzitiert.de/zitat_autor_bertolt_brecht_thema_heldentum_zitat_11361.html)

2. Interpreteer Brechts uitspraak.

3. Ondanks zijn kritiek op het regime durfden de machthebbers Bertolt Brecht niet hard aan te pakken. Hoe zou je, als je zijn levensloop bekijkt, dit kunnen verklaren? Voor informatie over het leven van Brecht: bekijk [deze pagina](#) op de website van het Deutsches Historisches Museum.
4. Er werd in de jaren vijftig volop gewerkt aan de Stalinallee in Berlijn. Ook de arbeiders die hieraan werkten, kwamen massaal in opstand. Lees eerst over de Volksopstand en de Stalinallee (tegenwoordig Karl Marx Allee) in het [Naslagwerk Geschiedenis](#) van het DIA. Leg uit waarom de machthebbers zo fel reageerden op deze opstand. (Zie ook dit [filmpje](#) over het neerslaan van de opstand.)

LEESOPDRACHT 1

Die Lösung van Bertolt Brecht

In de zomer van 1953 schreef Bertolt Brecht het gedicht *Die Lösung*. Daarin neemt hij stelling tegen het neerslaan van de opstand van 17 juni 1953.

1. Lees het gedicht eerst door. Zoek de woorden op die je niet kent.
2. Welke betekenissen heeft het woord *die Lösung*? (Gebruik een degelijk woordenboek.) In hoeverre vind je de titel goed gekozen?
3. In het gedicht is sprake van *Vertrauen*. Vertrouwen van wie en in wie? Waardoor wordt dit vertrouwen precies geschaad en hersteld?
4. Welke indruk zou dit gedicht op de toenmalige machthebbers in de DDR gemaakt kunnen hebben? Hoe zouden ze daarop gereageerd hebben, denk je?
5. Speel een gesprek na tussen een vertegenwoordiger van het (Stalinistische) regime en een redacteur die het gedicht zonder commentaar in zijn krant gepubliceerd heeft.
6. Brecht overleed in 1956. De bouw van de Muur in 1961 heeft hij niet meer meegemaakt. Schrijf in de geest van Brechts *Die Lösung* een soortgelijk gedicht in reactie op de bouw van de Berlijnse Muur.

Die Lösung

Nach dem Aufstand des 17. Juni
Ließ der Sekretär des Schriftstellerverbands
In der Stalinallee Flugblätter verteilen
Auf denen zu lesen war, daß das Volk
Das Vertrauen der Regierung verscherzt habe
Und es nur durch verdoppelte Arbeit
Zurückerobern könne. Wäre es da
Nicht doch einfacher, die Regierung
Löste das Volk auf und
wählte ein anderes?

LEESOPDRACHT 2

Het gedicht *An die Nachgeborenen* schreef Bertolt Brecht al in de periode van 1934-1938: dit was nog vóór het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, maar Hitler en de NSDAP waren al wel aan de macht. Een opname van het gedicht, waarin Brecht zélf voorleest, vind je [hier](#).

Onderstaande strofe komt uit het gedicht:

Was sind das für Zeiten, wo
Ein Gespräch über Bäume fast ein Verbrechen ist
Weil es ein Schweigen über so viele Untaten einschließt!
Der dort ruhig über die Straße geht
Ist wohl nicht mehr erreichbar für seine Freunde
Die in Not sind?

1. In welk opzicht zou deze strofe ook op de DDR-tijd betrekking kunnen hebben? Denk aan de antifascistische mythe en aan de geheime praktijken van de Stasi (meer info vind je [hier](#)).

Leestips

- Wolf, Christa (1963). *Der geteilte Himmel* (Roman)
- Johnson, Uwe (1959). *Mutmaßungen über Jakob* (Roman)
- Müller, Heiner (1956). *Der Lohndrucker* (Toneel)
- Apitz, Bruno (1958). *Nackt unter Wölfen* (Roman)